

STŘEDOZEMÍ

někdy též Středomoří, ne zcela přesně definovaná oblast zemí kolem Středozemního moře (Jaderské moře je vedlejší částí Středozemního moře)

rozkládá se mezi

jihem Evropy: Španělsko, Portugalsko, Francie, Itálie, Albánie, Řecko, Kypr, Turecko a ostrovy

a severem Afriky: Maroko, Alžírsko, Tunisko, Libye, Egypt

a jihozápadem Asie (= Přední Asie, Blízký Východ, Střední Východ): Turecko, Sýrie, Libanon a Izrael

někdy je výhodné užívat pojmenování nadstátních lokalit, např. "Maghreb" (Mágrib) = západní část arabského světa: Maroko, Alžírsko, Tunisko a Tripolsko (= oblast severozápadní Libye)

středozemní teplotní pás, teplé, suché léto, teplá vlhká zima

horké klima - silné emoce a vášnivá vyjádření

různorodé typy hudby od Mauretánie po Turecko, od flamenka po rai
společná nit - dávné historické kořeny, cikánská migrace (flam), řecké či turecké tradice, kombinace arabských a nearabských vlivů: zvláštní svazek stylů, přes rozdílnosti mnoho společného

důležité výrazy

amanédhes proletářská kavárenská hudba počátku 20. stol. v Řecku, okupovaném Turky
andalous marocká klasická hudba odvozená z tradic vzniklých během maurské okupace Andalusie

arabesk turecká populární hudba, v níž převažují arabské melodie a styly nad tureckými
ashik (= zamilovaný) turecký trubadúr

cante jondo /kante chodno/ (hluboká píseň), hluboce procítěný styl flamenko zpěvu

chaabi široký mix stylů arabské populární hudby

dhimotiká všeobecný, hlavní výraz pro řeckou lidovou hudbu

fado (= osud, úděl, záhuba) portugalské městské "blues"

fasil poloklasická lehká turecká vokální hudba

flamenco tanec a vokální hudba, zpravidla s kytarovým doprovodem a tleskáním, z velké části cikánského původu, z jižní španělské provincie Andalusie

gnaoua marocké náboženské bratrstvo, jehož členové jsou zpravidla potomci afrických otroků

halk (= lidé), turecká lidová hudba obecně (**halk müzigi**)

iggawin mauretánští hudebníci

Maghreb (= západ), v arabštině západní pobřeží arabsky mluvícího světa, tj. od Tuniska po Mauretánii, protilehle ke Střednímu Východu

mevlevi klasický turecký styl spojený se sektou mevlevských Sufijců (s pověstí výřivých dervišů) se stejnými mody a instrumentací jako otomanská (turecká) klasická hudba

milhun poloklasický forma zpívané poezie vztahující se k Andalusii

mousse marocký populární náboženský festival

néo kima řecká nová vlna 1960-80. let, opozice vůči vládě, inspirace v latinské nueva canción

nuba marocká klasická hudební suite

ozan hudba tureckých ašiků

ozgun (= ryzí, upřímná hudba) progresivnější křídlo turecké populární hudby
rai alžírská rebelská hudba, původně akustický lidový styl z okolí přístavu Oran, v současné době s elektrifikovaným (elektronickým) zvukem, s texty v rozporu s konzervativními islámskými hodnotami

rembétika styl městského "blues" Řecka z počátku 20. stol. se drogovou subkulturou a tureckými vlivy

sevillana styl flamenkové písně a tance, rozšířený ze Seville po celém Španělsku

smyrneika styl ze Smyrny (nyní Izmir)

türkü turecká městská populární hudba s lidovými vlivy

wahrani alžírská hudba, přijatelnější mix vlivů egyptských, andaluských i alžírského raie

hl. nástroj:

loutna z arabského al úd (= dřevo)

důl pro arab. hudbu, užívána i filozofy a matematiky pro definování stupnic apod.

do Ev. přes maurské Španělsko v 11. stol.

z ní se vyvinula kytara

subsaharská loutna gimbri

řecká loutna buzuki, marocký buzuk

v Maghrebu a Středním Východě rabab, jedno, dvoustrunné i třístrunné

v Řecku lyra (třístrunná laděná v kvintách /G, D, A/), citery a cimbály

dechové: hoboje, flétny

klarinet - jednopíšťalový egyptský mizmar (kontinuální dýchání), arabský dvoupíšťalový

arghul (zní jako dudy), šíření s tureckými vojenskými oddíly (viz dnes tárogató v Maďarsku ap.)

bicí: nejobvyklejší arabský buben - darbuka (z keramiky a kůže, hra oběma rukama, obvykle nutné nahřátí pro správný tón)

egyptská tabla

oboustranný turecký buben ramzalla

zapamatujme si stěžejní asociace:

Španělsko - flamenko, Portugalsko - fado, Alžír - rai, Řecko - rembetika,

(x Turecko - více výrazů, např. türkü, Itálie - mnoho dle regionů, např. taranta a pizzica)

ITÁLIE

jeden příklad z mnoha, kdy stará italská tradice prorůstá do současné world music:

horní část jižní Itálie, region Puglia

hudební styl "**pizzica**" doprovázený tancem na hranici tranzu a extáze (italské sloveso

pizzicare = štípnout, bodnout, píchnout)

instrumentální doprovod: kytara a tamburina

fenomén tzv. "**tarantismo**", jehož součástí je euforický i vášnivý tanec a hudba frenetického

rytmu "pizzica". Původně rituální tanec se zrodil v oblasti Salenta, jihovýchodní části Itálie. V

regionu se po staletí setkávaly a mísily řecké, byzantské i římské kultury s místními

mesapiánskými vlivy. Výrazným pozůstatkem je mj. "dialeto griko" (řecký dialekt). Jedním z

nespecifičtějších projevů oblasti a dodnes živou kulturní tradicí jsou právě hudba a tanec

pizzica.

"**Tarantismo**" neboli "**tarantolismo**" je, dle starých lidových pověr jižní Itálie, druh nemoci,

která je vyprovokována kousnutím pavouka populárně nazývaného "taranta" (tarantule),

podle města Taranto, v jehož teritoriu je tento druh pavouka velmi rozšířený. Tarantismum

představuje stav obecné tísně a souhrn psychických příznaků se podobá epilepsii. Symptomy

jsou především nervového či duševního charakteru projevující se jako zřejmé zatemnění stavu vědomí a emoční porucha.

Pizzica má velkou řadu variací jako například: pizzica taranta, rituál při kterém je podle tradice v divokém až extatickém rytmu živé hudby vymýceno uštknutí jedovatou tarantulí, ale toto vysvětlení je jen zástěrka pro zcela jiný důvod, jež má původ až v daleké minulosti, kdy byly ženy italského jihu pod totální nadvládou mužů rodiny a dusily tak v sobě všechnu zlost, smutek, lítost, podřízenost, chudobu, a proto se stávalo, že tímto způsobem nahromaděné emoce a tlaky ze sebe dostávaly.

Další variace tance pizzica je pizzica de core - eroticky vášnivý rituál svádění, kdy si žena ze všech tanečnicků na parketě vybírá muže, jejím nepostradatelným doplňkem je červený šátek – symbol vášně – který hodlá upustit do dlaně jen tomu, u kterého si bude jistá, že je to ten pravý.

Třetí variací je taneč mečů (danza delle spade) pocházející ze soubojů, k nimž v minulosti docházelo, byla-li pošpiněna čest ze žárlivosti anebo kvůli rodovým mstám. Je to taneční duel dvou mužů, kteří formou tance, bojových gest a mimik simulují boj. Prohrává ten, kdo byl zasažen a ztrácí bod... Dnes jde již o nevinnou „hru na babu“, dříve se však bojovalo s meči a noži.

např. současná skupina Aioresis

ŘECKO

– hudební mody obdobné as v Iránu nebo Turecku
orientální příchut' i ve dvou hl. stylech první pol. 20. stol. rembetice a amanédhes

amanédhes

na poč. stol. Egejské moře mezi Izmiřem a Istanbulem hodně hudebních kaváren
skupiny hrály styl café amanes (pro časté refrény aman aman, alas alas nebo mercy mercy, což dávalo zpěvákovi čas na promyšlení dalšího textu)

hudba líbivá, zpěv dovedný s prvky vokálních stylů střední Asie a Persie

nástroje: housle, citera, cimbál (sandouri) a různé druhy louten

zpěvačky obvykle též tancovaly a používaly kastaněty

př. Rosa Eskenazi (řecká Židovka), Rita Abatsi

rembétika

Řekové žili v Malé Asii po tři tisíciletí a vždy byli důležitým pojítkem mezi Východem a Západem

balkánské války – kolaps multikulturní osmanské říše

1830 vyhlášeno řecké království, nezávislé na Turecku

během 1. sv. války nezávislost, později na straně Dohody, 1919 - 1922 řecko-turecká válka

konflikt o pobřeží v Malé Asii, kde žila řecká menšina, území zůstala Turecku

strádání Řeků, mnozí zemřeli, jeden a půl milionu chudých uprchlíků návrat do ekonomicky slabého a zdemoralizovaného Řecka, despekt ze strany místní populace, která sama velmi chudá

žití v chatrčích na předměstí, na ulici, lehké ženy, kriminálníci, pobudové, hašiš...

dohled ze strany úřadů

manges (= chlapi) a mangisses (= ženské)

od pol. 20. let se rozvíjí zvláštní mix stylu hudby těchto vyděděnců zejména v Pireus a hudby z Malé Asie

zejména podsvětí Atén a Pirea, texty v slangu o láskách, zápasech, hašiši...

nástroje: kytary, housle, buzuki a menší varianta buzuki = baglama

rembétika = populární píseň doprovázená typickými nástroji buzuki a baglama

rembetes = hráči rembetiky (z tureckého rebet = rebel)

napětí mezi hrdostí hráčů a opovržlivým pohledem na ně

zlatý věk rembetiky 1930 – 1950

Markos Vamvakaris (1905 – 1968)

Vassilis Tsitsanis (1915 - 1972) uzpůsobil původní hrubý styl pro širší publikum

do témat postupně proniká i novější problematika, 2. světová válka nebo občanská válka 1946 – 1949 a milostná tematika písně

1940-1950 vliv swingu, rumby, mamby... a přidání dalších nástrojů, perkusí a dechů – buzuki už nehrálo hl. roli v instr. hudbě a nastal čas sólo buzuki virtuozů, (Chiotis přidal k buzuki 4. sadu strun)

néo kíma = nová vlna, hnutí spojující rebelskou tradici a inspirace regionální lidovou hudbou hlavně v aténských klubech od počátku 60. let, už nejen zábava laciná, ale i pro střední vrstvy v nočních klubech

1967-74 polofašistická militaristická diktatura, rembetika zakazována, nemohla vycházet na deskách, zavírání klubů, ale zájem mladých

od 80. let revival: skupiny Rembetiki Kompania, Rembétika Synkrotimahessalonikis umělecké formy s buzuki: skladatel Mikis Theodorakis (*1925) užil rembetiku do svých uměleckých písní

oslabení vlivu orientálních stupnic

jeden z největších skladatelů - holičský synek George Zambetas

nestandardní příklad fúze řecko-indické hudby: CD Greeks & Indians - klarinety a krétská lyra & sitár, tabla, bansuri, flétna a zpěv

TURECKO

menší část v Evropě, větší v Asii

pravděpodobně nejrozmanitější kultura Středozeří (prvky balkánské, íránské a středovýchodní, i prvky kultury středoasijských pastvin)

kočovní básníci - hudebníci (ašik) zpívali v čajovnách podél tzv. hedvábné trasy

éra Otmánů a Byzance byla časem hudebního bádání, což v kombinaci s lidovými styly (od Makedonských ze západu ke kurdským z východu) ovlivnilo současnou podobu moderní turecké hudby

kontakt se západní hudbou již 1543, kdy francouzský král poslal darem skupinu hudebníků sultánovi, který je však poslal zpátky (shledal je jako nedostatečně rozvíjející mužnou sílu tureckého ducha), naopak vyslal s vojsky své skupiny hudebníků k branám Vídně, kde zanechali větší vliv než sama vojska (hudba typu ala Turca s trubkami, bubny a činely v klasických kompozicích Haydna, Mozarta a Beethovena)

Turecká republika od 1922 (pod vedením Atatürka) - příklon k západní civilizaci

střet venkovských lokálních identit s vlivy západní hudby

Paul Hindemith zal. konzervatoř, Zoltán Kodály byl zván k sběru lid. hudby, Margot Fonteyn (primabalerina z Londýna) učila moderní balet

velký boom v prodeji magnetofonových kazet, zatímco nedostatek příležitostí k živému hraní

halk müzigi přetrvala Atatürkovy reformy, lze ji zhruba rozčlenit:

- selská muzika (oslavy jako svatby, pravidelné festy)

- Kurdská hudba (10 milionů z 55 mil. Turků)

ústní tradice dengbejů = bardů (zpívajících kurdské mýty a legendy), stranbejů = populárních zpěváků a cirokbejů = vypravěčů;

dechové nástroje jako düdük, strunné jako tembur

- ozan (hudba lidových básníků Anatolie, ašiků = zamilovaných; většinou sólisté, ale je zde též superskupina Muhabbet

- türkü (všechny prvky tradic turecké oblasti zformovaly městský folk, zkombinovaný s arabskými i západními prvky a nástroji; např. Belkis Akkale)

klasická hudba jako produkt osmanské civilizace

založena na modálních systémech nebo "maquam" = analogické západnímu stupnicovému systému

jedna z takových tradice je spojena se sufismem (jedním z proudů islámu) a sektou Mevlevi (přibližování se k poznání boha extatickým vytržením, v tomto případě prostřednictvím rituálního vířivého tance == vířiví dervišové) - překračuje hranice Turecka do okolních zemí

Příklady: virtuos na klarinet Mustafa Kandirah

skupina Babazula (alternativní podoba současné turecké hudby)

CD Elec-trip – současná etno-elektronická fúze z Istanbulu

DJ Bago: Gypsy Orient, Sufimania

Tansu Kaner: Love in Prague

Hakan Türkürer: Hos seda (elektronicky opracované tur. trad. nástroje)

Mercan Dede – v Turecku narozený, v Kanadě žijící představitel současné elektronické hudby (<http://mercandede.calabashmusic.com>)

ALŽÍR

po 1492, kdy byli Arabové vyhnáni ze Španělska, se uplatňují hudebníci v různých místech severní Afriky

andaluský styl (vznešené zpěvy pro různé hodnostáře) získává nové lokální podoby:

maluf na východě v okolí Konstantina

hawsí a andalous na západě v okolí Oránu

nástroje: loutny, rebaby, darbuky...

usazení i do lidového stylu s dvou až tříakordovými písničkami se silným pravidelným rytmem - venkovské publikum často křičelo "ja raj" == (obdoba "oh yeah" v rhythm&bluesové a rock'n'rollové hudbě)

rai = řeč, rada, názor

střet vlivů s vlastní lidovou tradicí v přístavu Oran (největší přístav západního Alžíru, dnes Wahran)

průkopnice stylu rai - nebojácna Cheikha Remitti se silným drsným hlasem

hvězdy Cheb Mami , Chaba Fadela

současný král raie - **Khaled**

další pokračovatel: **Rachid Taha**

narození v Alžíru, většinou působí ve Francii, kam byli přestěhováni s rodiči již v dětství

PORTUGALSKO

fado == v portugalské osud, typická píseň portugalských velkoměst, čili zejména Lisabonu tklivé písně, původně nejčastěji ženský zpěv, s jednoduchým doprovodem (hlavní nástroj: portugalská kytara - kulatá ozvučnice podobná loutně)

souvislost s Brazílskou kolonií, původně šlo o portugalsko-brazílský tanec, spojuje lyriku

balad s africkými kořeny, servírovanou jako žalozpěv s rezignující vírou v osud

texty často o úzkosti z bídy a stesku po muži, který odplul na moře a nevrací se (a zřejmě už nevrátí)

jedna z prvních známých zpěvaček - prostitutka **Maria Severa** 1820 - 1844
přelom 19. a 20. st. – převládá sociální tematika

1926 - snaha o fašistickou cenzuru

Amalia Rodrigues - 1. v TV 1958

psala nové texty, dodala melismatické ozdoby melodických linek

Mariza, narozena v Mosambiku, otec Portugalec, matka Mosambičanka, černošská fyziognomie s krátce ostříhanými na blond obarvenými vlasy

ŠPANĚLSKO

711 - 1492 většina Španělska osídlena Maury - muslimskými Berbery a Araby ze severní Afriky; 1492 vyhnání Arabů i sefardských Židů křesťanskými králi

flamenco:

charakteristické rysy hudby: ornamentika, chromatika, rytmická živost (i polyrytmika), barvitost (i v kostýmech), erotický akcent; podupávání, tleskání

exaltovaný zpěv, zejména mužský, expresivní zvláště ve výškách, hudební doprovod, tanec
typický doprovodný nástroj: španělská kytara, vedle tleskání a podupávání buben z bedýnky, na kterém se sedí (cajon)

typy: fandangos, alegrias (radosti), malagueñas; cante chico (malý), cante jondo (hluboký)

kořeny: Maroko, Egypt, Indie, Pákistán, Řecko ad.

ke smíchání vlivů a stylů zřejmě přispěli kočovní Cikáni, kteří přišli do Španělska v 15. století v průběhu 16. st. fúzování s hudbou arabskou a židovskou v oblasti Andaluských hor, kde našli útočiště pohanští Cikáni i muslimové před silami křesťanských králů a církve
jedna z teorií - flamenco je z arabských slov felag (uprchlý) a mengu (venkovan)

zlatá éra od pol. 19. století do 1920. let, nahrávky od 1930

60. a 70. léta v pozadí vzhledem k rockovému boomeru

od 80. let revival flamenka (nuevo flamenco - fúze s jazzem, bassa novou, salsou, blues, rockem)

Paco de Lucia - jazzový kytarista, zpopularizoval flamenco mimo Španělsko od 70. let

lidová podoba - Andalusie, v poslední době koncertní a pop stylizace hodně v Katalánsku (Barcelona):

Miguel Poveda - katalánský zpěvák

La Troba Kung Fu – taneční podoba

Ojos de brujo - katalánská skupina flamenko

La Shica: Flamenca Hiphopera - alternativní flamenko z Madridu

Česko: Shahab Tolouie (původem z Iránu, ale studoval v Andalusii)

hudba sefardských Židů (Sefarad = Pyrenejský poloostrov), na rozdíl od Židů aškenáských (německých a východoevropských)

MAROKO - hudba bratrství Gnaoua (potomci otroků, které po Sahaře chytali Arabové)
- loutna a kastaněty a další podobnost s andaluskou hudbou ... maurská Andalusie
rytmická hra na strunné nástroje, perkusivní tanec, rozněcující vokál – obdobné pro andaluské flamenko i berberskou hudbu v Maroku nebo Mauretánii